

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo
Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė
dėl Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimo
(„DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PENSIJŲ SISTEMOS REFORMOS ĮSTATYMO,
JO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMŲ NUOSTATŲ ATITIKTIES
LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI“)

Vilnius, 2012 m. liepos 2 d.

Įgyvendindamas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatyme (55 straipsnio 5 dalis) įtvirtintą teisę pateikti atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo nutarimo, pažymiu, kad:

1) nesutinku su Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimo (toliau – Nutarimas) rezoliucijos 1, 2 punktais („<...> prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos <...>“) ir juos nulėmusiais Nutarimo konstatuojamosios dalies IV skyriaus 7.2, 8, 16 punktais.

Mano nuomone, Nutarime netinkamai taikyta (iš esmės netaikyta) formaliai nurodyta ankstesnė doktrininė nuostata „kai reguliuojami santykiai jau yra užbaigti“. Nors ši nuostata nurodyta Nutarimo konstatuojamosios dalies III skyriaus 2 punkto 3 pastraipoje („Pažymėtina, jog Konstitucinio Teismo <...> nutarimuose konstatuota, kad negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo <...>, kai reguliuojami santykiai jau yra užbaigti, <...>“), tačiau vėliau (to paties IV skyriaus 7.2, 8 punktuose) neatliktas tyrimas, t. y. neatsakyta, ar specifiniai santykiai, reguliuoti ginčytu teisiniu reglamentavimu, 2009 m. sausio 15 d. ir vasario 17 d. jau buvo „užbaigti“.

Be to, mano nuomone, Nutarime neatskleista, *kokiems – ar užbaigtiems – santykiams* nustatyta ginčyto teisinio reglamentavimo *grįžtamoji galia* (IV skyriaus 7.2 punkto 1 pastraipa: „<...> tai nereiškia, kad galėjo būti nustatyta jo grįžtamoji galia“; to paties punkto 3 pastraipa: „Vadinasi, šiuo teisiniu reguliavimu buvo <...> nustatyta <...> teisinio reguliavimo grįžtamoji galia.“). Todėl nėra atsakyta esminis klausimas, ar ginčyto teisinio reglamentavimo grįžtamoji galia buvo (yra) nustatyta tokiems – su kaupiamųjų pensijų įmokų *pervedimu* susijusiems – santykiams, kurie buvo (nebuvo) „jau užbaigti“.

Apskritai, Nutarime, mano nuomone, atsispindinti lyginamuoju požiūriu diskutuotina kategoriška (jokių išimčių nenurodanti) pozicija, kad, pvz., tam tikrų metų mokestiniai santykiai, kurie tikrai nėra (negali būti) „užbaigti“ tų metų vasario ar kovo viduryje, esą pagal Konstituciją jokiais atvejais (net pačiais dramatiškiausiais – grėsmių atitinkamoms konstitucinėms vertybėms požiūriu – atvejais) negali būti reguliuojami įstatymu, kuris priimtas dėl akivaizdžios (nenumatytos) būtinybės tų metų balandžio ar liepos mėnesį ir nustato teisinį reglamentavimą, *taikytiną* tų metų mokestiniams santykiams, prasidėjusiems sausio 1 d.;

2) nesutinku su Nutarimo rezoliucijos 9 punktu („Nutraukti bylos dalį dėl <...>“) ir jį nulėmusiais Nutarimo konstatuojamosios dalies I skyriaus 5.1, 5.2, 5.3, 5.5 punktais.

Mano nuomone, Nutarime nėra jokių įtikinamų argumentų, kad *mutatis mutandis* turi būti taikomos Nutarimo konstatuojamosios dalies I skyriaus 5.1 punkto 1, 2 pastraipose nurodytos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 13 d. sprendimo nuostatos, kurios adresuotos 1998-2001 m. specifinei teisinei situacijai (problematikai), kilusiai dėl Lietuvos Respublikos 1998, 1999, 2000, 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymuose sumažintų tam tikrų valstybės biudžeto išlaidų (nenustatymo, kaip bus finansuojami tie asignavimų valdytojai, kurie prisiėmė įsipareigojimus pagal ankstesnių metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą).

Esminė problema, mano manymu, sietina su tuo, kad Nutarimas sukuria precedentą, siaurinantį konstitucinę kontrolę (darantį joje kiaurymę), taigi visas įstatymų leidėjo teisėkūros sritis hipotetiškai „dengiančios“ Konstitucijos taikymą: tampa aišku, kad jei (a) bylą nagrinėjimas Konstituciniame Teisme tęsiasi du ar tris metus ir (b) nėra (nebebus) praktikos, kad bylos dėl valstybės biudžeto įstatymo konstitucingumo nagrinėjamos pagreitinta tvarka (*ne eilės tvarka*), tai nėra jokių galimybių ištirti tam tikrų metų valstybės biudžeto įstatymo atitiktį Konstitucijai.

Mano manymu, konstitucinės kontrolės (*ne*)*tikslingumo* argumentas, išreiškiamas žodžiais „įstatymų leidėjo intervencija nebebūtų galima“ ir „tyrimas būtų savitikslis, o ne toks, kuris galėtų nulemti <...> teisingumo įvykdymą atitinkamose bylose“ (šie žodžiai vartojami Nutarimo konstatuojamosios dalies I skyriaus 5.2 punkte: „<...> net jeigu šioje konstitucinės justicijos byloje būtų nustatyta, kad <...> 2009, 2010, 2011 metų rodiklių patvirtinimo įstatymų nuostatos prieštaravo Konstitucijai, jokia įstatymų leidėjo intervencija į atitinkamą teisinį reguliavimą nebebūtų galima <...>“) – *tai ne teisinis argumentas* (plg. Konstitucijos 106 straipsnio 6 dalies žodžius „ne teisiniais motyvais“). Jis nepriimtinas

(atmestinas) abstrakčios normų kontrolės tikslų požiūriu. Įstatymo konstitucingumo patikros, kurią inicijuoja Seimo narių grupė, prasmė – anaipol ne tik atsiverianti galimybė pakeisti ar panaikinti ginčijamą teisinį reglamentavimą. Ne mažiau svarbu sužinoti (sukurti aiškumą, teisinį tikrumą ir saugumą!), ar įstatymų leidėjas pagal Konstituciją ateityje *dar galėtų* (arba konstituciškai nebegalėtų, nes tai reikštų bandymą pakartotinai įveikti Konstitucinio Teismo nutarimo galią) nustatyti tokį teisinį reglamentavimą, kuris adekvatus ginčijamajam;

3) nesutinku su Nutarimo konstatuojamojoje dalyje taikytos (iš esmės netaikytos) ginčyto teisinio reglamentavimo būtinumo ir proporcingumo konstitucinės patikros metodologija, kurios schema (žingsnių seka) tokia:

a) konstatuojamosios dalies II skyriaus 4 punkto 2 pastraipoje pažymima, kad „Pažymėtina, kad iš Pensijų sistemos reformos įstatymo 4 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo, priimto 2009 m. sausio 15 d., projekto aiškinamojo rašto matyti, jog būtinumą mažinti kaupiamosios pensijų įmokos dydį *lėmė sunki valstybės ekonominė ir finansinė padėtis* (išryškinta – *aut.*), tvirtinant ginčijamą teisinį reguliavimą buvo siekiama ekonomikos krizės laikotarpiu užtikrinti, kad labiausiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms, gaunančioms išmokas iš VSDF biudžeto, valstybinio socialinio draudimo išmokos būtų mokamos laiku.“;

b) tokia *būtinumo* nuoroda be jokios patikros (vertinimo) paverčiama pakartojamu argumentu:

– Konstatuojamosios dalies IV skyriaus 5 punkte: „Sprendžiant, ar <...> neprieštaravo (-auja) Konstitucijos 23, 52 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui, *atsižvelgtina į tai, kad, kaip minėta <...> būtinumą mažinti kaupiamosios pensijų įmokos dydį lėmė* (išryškinta – *aut.*) sunki valstybės ekonominė ir finansinė padėtis, tvirtinant ginčijamą teisinį reguliavimą buvo siekiama ekonomikos krizės laikotarpiu užtikrinti, kad labiausiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms, gaunančioms išmokas iš VSDF biudžeto, valstybinio socialinio draudimo išmokos būtų mokamos laiku“;

– Konstatuojamosios dalies IV skyriaus 5.3 punkto 2 pastraipoje: „Minėta ir tai, kad Įstatymo 4 straipsnio 1, 3, 4 dalyse (2009 m. sausio 15 d. redakcija) įtvirtintą ginčijamą teisinį reguliavimą lėmė kilusi ekonomikos krizė, kai valstybės ekonominė ir finansinė padėtis, *nepaisant įvairių kitų priemonių ekonomikos krizei įveikti taikymo* (išryškinta – *aut.*), pakito taip, kad *inter alia* nebuvo užtikrinamas senatvės pensijoms mokėti būtinų lėšų surinkimas iš tuo metu dirbusių asmenų pajamų.“

Mano nuomone, Nutarime absoliučiai neargumentuotas (jokiais duomenimis

nepagrįstas) teiginys „nepaisant įvairių kitų [kokių konkrečių? – aut.] priemonių ekonomikos krizei įveikti taikymo“ (šis teiginys įterptas į cituotą formuluotę „krizė, kai valstybės ekonominė ir finansinė padėtis, *nepaisant įvairių kitų priemonių ekonomikos krizei įveikti taikymo* (išryškinta – aut.), pakito taip, kad <...>“). Be tokio teiginio pagrindimo, mano nuomone, neįmanoma taikyti ginčyto teisinio reglamentavimo būtinumo, tinkamumo ir proporcingumo patikros testą;

4) nesutinku su Nutarime konstatuojamosios dalies III skyriaus 2 punkto 4 pastraipoje ir IV skyriaus 7.1 punkte pateikta doktrinine nuostata, kad „<...> iš teisinio tikrumo, teisinio saugumo, teisėtų lūkesčių apsaugos principų kyla draudimas nustatyti *ankstesnę teisės akto įsigaliojimo datą nei tas teisės aktas paskelbiamas* (išryškinta – aut.)“.

Pirma, tokia doktrininė nuostata, mano nuomone, gali būti siejama tik su *norminiais* teisės aktais, bet ne *individualiais* teisės aktais. Antraip gausybę Respublikos Prezidento dekretų, įsigaliojusių nuo jų priėmimo dienos (pasirašymo momento), reikėtų pripažinti antikonstituciniais, tuo sukeliant teisinį netikrumą, nesaugumą.

Antra, minėta doktrininė nuostata, mano nuomone, nesuderinama, pvz., su Konstitucijos 142 straipsnio 2 dalimi, t. y. Respublikos Prezidento galiomis nedelsiant priimti aktą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos ir tokių galių įgyvendinimo padarinio doktrinine samprata, suformuluota Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimo konstatuojamosios dalies II skyriaus 16.6. punkto 4 pastraipoje („Tačiau šio sprendimo teisinė galia yra sąlygiška (laikina), kadangi yra saistoma Respublikos Prezidento pareigos nedelsiant teikti šį sprendimą tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui“);

5) nesutinku su Nutarime konstatuojamosios dalies III skyriaus punkte suformuluota doktrinine nuostata „Asmens konstitucinė teisė įstatymų numatytais atvejais gauti senatvės pensiją *yra viena svarbiausių socialinių teisių* (išryškinta – aut.)“. Pirma, ne įstatymų, bet Konstitucijos leidėjas iš esmės tiesiogiai numato senatvės pensijos gavimo atvejį (jis logiškai sistemiškai kildintinas iš Konstitucijos). Antra, pagal Konstitucijos vientisumo principą nėra ir negali būti „svarbiausių“ ar „vienų iš svarbiausių“ socialinio pobūdžio (paskirties) asmens konstitucinių teisių. Visos konstitucinės asmens teisės yra „svarbios“.

Egidijus Šileikis